

АКТУАЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

к. е. н. *Кияшко О. М.*

Україна, м. Київ, Київський національний торговельно-економічний університет

ARTICLE INFO

Received 18 March 2018

Accepted 09 April 2018

Published 15 April 2018

KEYWORDS

receivables,
account receivables
organization in enterprise
management

ABSTRACT

The article seeks to investigate the problems of organizing accounting of receivables in the management of the enterprise, to take into account the updated requirements of normative legal acts on its implementation and to propose approaches to improvement.

The study of legal requirements and the latest publications on the organization of accounts receivable in the management of the company involves only a partial display of the organization of accounts receivable, namely, either principles, or classification, the creation of a working plan of accounts, where the managerial component is not taken into account. The indicated shortcomings encourage the author to step-by-step proposals for the creation of an "Order on the policy of managerial accounting", which outlines the selected methodological principles of financial accounting of accounts receivable "Ordinance on the system of managerial accounting of enterprises" where it is necessary to specify developed regulatory acts, primary documents and registers of managerial accounting of receivables. The implementation of the proposal on the organization of management accounting of receivables into the practical activities of wholesale trade companies will allow this area to be divided into stages that facilitate tracking of the need to build or reduce its volumes, maturities, terms of calculation, additional work with counteragents, the need to apply to judicial authorities or enterprises outsource.

© 2018 The Author.

Постановка проблеми. Діяльність кожного суб'єкта господарської діяльності спрямована на задоволення потреб суспільства, що здійснюється шляхом придбання і реалізації необхідних цінностей. В умовах сьогодення такі операції здійснюються на умовах попередньої та/або наступної оплати. Але виникнення саме дебіторської заборгованості зазвичай пов'язане з процесами придбання товарів, робіт, послуг на умовах попередньої оплати або процесів їх реалізації з наступною оплатою. Саме реалізація товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати потребує особливого ретельного відношення до організації відображення таких операцій у бухгалтерському обліку, а саме спостереження за станом і вчасним отриманням грошових коштів в погашення дебіторської заборгованості в системі управління підприємством.

Організація та методика ведення бухгалтерського обліку активів (в тому числі дебіторської заборгованості), зобов'язань, власного капіталу і господарських операцій регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», а також методичними рекомендаціями № 635 [1, розділ III, ст8.; 2]

Аналіз останніх досліджень. Організація бухгалтерського обліку та його методика щодо дебіторської заборгованості, і також в управлінні підприємством висвітлено в працях багатьох вітчизняних та закордонних авторів таких як Апчерч Алан, Білик М. Д., Бланк І. О., Буряк І. О., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Кияшко О. М., Костюченко В. М., Левченко З. М., Матицина Н., Новікова Н. М., Матезіч Р., Нападowska Л. В., Пономаренко Н. М., Соколов Я. В., Сопко В. В. інші [3-14].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Поважаючи значний вклад багатьох науковців, а також необхідність врахування змін до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» необхідно зазначити про потребу формування складових методичного забезпечення організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством та відображення інформації у фінансовій та управлінській звітності [1, р. I, ст. 1].

Мета статті дослідити проблеми організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством, врахувати оновлені вимоги нормативно-правових актів щодо його здійснення та запропонувати підходи до удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи ментальність нашої нації необхідно підкреслити про неодмінне обрання, в більшості випадків, з трьох можливих варіантів ведення управлінського обліку (загальної, інтегрованої, переплетеної), саме варіанту «вмонтування» рахунків «виробничого обліку» в загальну систему рахунків, тобто поєднання фінансового обліку з управлінським, що відносить таке обрання до інтегрованої системи. Організація обліку при обранні інтегрованої системи управлінського обліку підкреслено схилитиме фахівців до організації обліку усіх активів, джерел їх утворення та господарських операцій саме в управлінні підприємством.

Моніторинг досліджень стану організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством, на сьогодні, наштовхує на висновки щодо поверхневості їх змісту у складі оборотних активів та грошових коштів.

Підтвердженням необхідності вдосконалення організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством є аналіз низки останніх публікацій (табл.1), де виявлено проблеми (з точки зору автора) при акцентуванні уваги на необхідність здійснення такого важливого заходу.

Таблиця 1. Стан висвітлення проблем організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством [4,5,8-10, 11, 13]

Автор	Розглянута та запропонована методика організації	Виявлені недоліки
Бурак Інна Олександрівна [4]	Організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві розглянута через призму облікової політики заборгованості за розрахунками,	До заборгованості по розрахункам не включено кредиторську заборгованість; Відсутня управлінська складова.
Пономаренко Н. М. [10]	Наведено класифікації дебіторської заборгованості з позиції управління таким активом, зазначено принципи управління дебіторською заборгованістю, описано складові політики управління дебіторської заборгованості	Складові методики організації управлінського обліку дебіторської заборгованості не висвітлено
Левченко З. М. [9]	Акцентовано подання точки зору про організацію бухгалтерського обліку як, комплексної системи організації розрахунків із дебіторами.	Не зазначено відмінності і особливості організації управлінського обліку дебіторської заборгованості
Ж. В. Кудрицька, О. В. Апарова [8]	Описано особливості документального оформлення обліку дебіторської заборгованості по розрахункам з покупцями і замовниками на умовах наступної оплати та постачальниками і підрядниками на умовах попередньої оплати	Відсутні згадування про інші елементи облікової політики в організації обліку дебіторської заборгованості
Супрунова І. В. [13]	Розглянуто проблеми обліку дебіторської заборгованості та частково перелічено і описано елементи облікової політики	Не враховано особливості організації обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством
Н. І. Цегельник [11]	Дослідження присвячене особливостям формування облікової політики підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості по розрахункам з покупцями	Управлінська складова не розглянута
Васюк Н. В. [5]	Розглянуто необхідність організації і ведення управлінського обліку	Відсутня аргументованість і чітка методика складових організації управлінського обліку, не зазначені об'єкти

Вказані публікації дуже важливі для розвитку організації обліку взагалі і є підтвердженням актуальності та необхідності здійснення організації обліку в управлінні підприємством. Зважаючи на тему дослідження, окреслену в статті, необхідно підкреслити потребу в її удосконаленні, оскільки саме правильна і вчасна організація обліку дебіторської

заборгованості в системі управління підприємством спрямована на відстеження наявності і повернення найліквідніших активів підприємства.

Обов'язковість організації бухгалтерського обліку взагалі регламентована законодавчими і нормативно-правовими актами [1, 2]. Починається вона з формування «Наказу про облікову політику», де здійснює поділ на три етапи організації бухгалтерського обліку: методичний, технічний, організаційний [Сопко, Мазіна]. В розрізі кожного етапу поступово, у логічній послідовності здійснюється вибір об'єктів бухгалтерського обліку з вказанням їх елементів, документального підтвердження, створення відповідних номенклатур, методів проведення інвентаризації, способів обробки облікових даних, наводиться перелік облікових реєстрів, а також описується організація облікової служби і зазначається перелік матеріально-відповідальних осіб з їх підписами, що свідчить про повідомлення людей, їх ознайомлення з положенням і згоду на таку відповідальну місію.

Організація управлінського обліку підприємства вимагає поділу такого підприємства на структурні одиниці, економічні суб'єкти, сфери (сегменти) діяльності в межах яких встановлено персональну відповідальність менеджера за контрольовані ним показники. В галузі управлінського обліку структурні одиниці, на які поділяється підприємство називають сферами відповідальності [11, 12]. Кожна з них очолюється центром відповідальності і організовує роботу відповідно документальному забезпеченню на підставі якого створюється графік документообороту. Активізація діяльності у створенні графіку документообороту від окремих центрів відповідальності до адміністрації підприємства свідчить про початок управлінського напрямку в системі організації обліку взагалі, і дебіторської заборгованості у складі активів. Створення такого графіку відбувається всіма центрами відповідальності підприємства від нижчого до вищого щабля і включає створення бюджетів також, а їх узгодження і підписання на адміністративному рівні - керівниками підрозділів підприємства [7].

Впровадження системи бюджетування дебіторської заборгованості передбачає дотримання вимог виконання ряду завдань: 1) здійснення фінансового планування діяльності відповідно до стратегічного плану розвитку підприємства; 2) визначення персональної фінансової відповідальності за результатами діяльності центрів відповідальності (підрозділів); 3) оптимізація цінової політики підприємства; 4) контроль і аналіз рентабельності кожного виду товарів (продукції, робіт, послуг).

Порядок складання бюджету дебіторської заборгованості повинен включати наступні етапи: 1) розрахунок коефіцієнту інкасації планового відвантаження товарів з відстроченням оплати; 2) формування плану погашення дебіторської заборгованості; 3) розгляд можливості застосування аутсорсингу. Зазначений бюджетний документ визначає величину і структуру дебіторської заборгованості. Тому одним з основних критеріїв нормального функціонування підприємства оптової торгівлі є планування дебіторської заборгованості.

Створення бюджету дебіторської заборгованості повинно враховувати такі дані: залишки дебіторської заборгованості на початок періоду які включатимуть:

- дебіторську заборгованість за товари, аванси видані та іншу дебіторську заборгованість (ДЗ п.п. гр.к);
- суму заборгованості за минулі звітні періоди, яка підлягає отриманню у поточному звітному періоді, і має аналогічні складові (ДЗ попер.п);
- надходження грошових коштів у погашення дебіторської заборгованості за реалізований товар та іншої дебіторської заборгованості, що виникли у поточному періоді (ДЗ пог. п. п.);
- аванси видані у поточному звітному періоді за товари, надходження яких очікується у наступному звітному періоді (ДЗ п.п. тов.);
- заборгованість контрагентів за відвантажений у звітному періоді товар, погашення якої очікується у майбутньому звітному періоді (ДЗ п.п.);
- залишок дебіторської заборгованості на кінець періоду включаючи заборгованість за товари, аванси видані та іншу дебіторську заборгованість (ДЗ к.п.).

Залишок дебіторської заборгованості є розрахунковою величиною, яку можна розрахувати за формулою:

$$\text{ДЗ к.п.} = \text{ДЗ п.п.} + \text{ДЗ р.т.п} - \text{ДЗ пог. п.}, \quad (1)$$

З метою збереження гармонійної системи управління підприємством при впровадженні системи бюджетування необхідно дослідити організаційну структуру підприємства, для того щоб на її основі сформувати фінансову структуру. Після критичного аналізу облікової

політики, визначення об'єктів обліку, статей доходів і витрат, що відносяться до кожного з об'єктів, рекомендується розробити структуру і формат бюджетів а також визначити послідовність їх складання [7].

Документальним підтвердженням системи бюджетування підприємства є «Регламент обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством», який входить до «Регламенту бюджетного процесу підприємства» як основного документу процесу бюджетування підприємства. При його складанні необхідно дотримуватись наступної структури (рис.1) [7]:

1. Назва етапу бюджетного процесу.
2. Стисла характеристика процесу.
3. Завдання вказаного етапу.
4. Вихідні документи і /або дані для вирішення завдань.
5. Відповідальні особи за надання документів, і/або даних.
6. Перелік робіт учасників бюджетного процесу по рішенню вказаного завдання, у визначений інтервал часу початку і закінчення робіт, термін виконання.
7. Результати роботи.
8. Відповідальні особи за виконання.

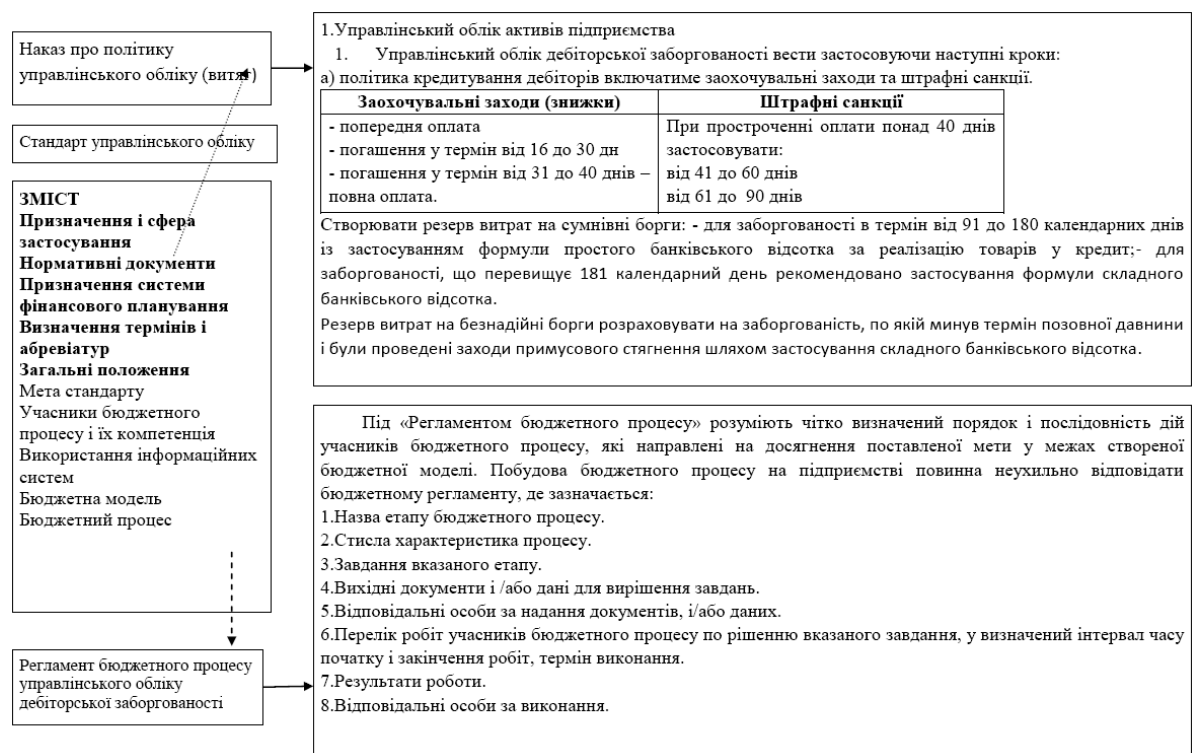

Рис. 1.

Формування планів дебіторської заборгованості для відображення їх у «Регламенті бюджетного процесу» відбувається одночасно зі складанням бюджетів дебіторської заборгованості на місяць, та бюджету дебіторської заборгованості на рік із зазначенням дати та/або терміну подання затвердженого документу, центру відповідальності, фінансово-відповідальної особи (керівника), особи, з якою узгоджуються бюджети, особи, яка підписує бюджет та місяця подання зазначених бюджетів.

Слід відмітити, що удосконалення обробки та підготовки інформації для прийняття управлінських рішень можливе завдяки впровадженню на кожному підприємстві політики управлінського обліку. Вказану політику рекомендуємо регламентувати документом «Наказ про політику управлінського обліку на підприємстві» (рис. 1). Його необхідно поділити на розділи: управлінський облік затрат (у їх складі активів), управлінський облік доходів, фінансових результатів. Відображення вимог щодо управлінського обліку дебіторської заборгованості доцільно зазначити у підрозділі запропонованого наказу як «Управлінський

облік оборотних активів підприємства у складі затрат». Цей розділ повинен регламентувати необхідність введення відповідних внутрішніх стандартів управлінського обліку.

Стандарти управлінського обліку, по кожному з його об'єктів, повинні бути складені з дотриманням наступної структури:

1. Призначення і сфера застосування
2. Нормативні документи
3. Призначення системи фінансового планування
4. Визначення термінів і аббревіатур
5. Загальні положення
6. Мета стандарту
7. Учасники бюджетного процесу і їх компетенція
8. Використання інформаційних систем
9. Бюджетна модель
10. Бюджетний процес

Вказана структура стандартів управлінського обліку підпорядковує «Регламент бюджетного процесу», бюджетну модель і процес, та посилається на наказ про політику управлінського обліку, як внутрішній нормативний документ. Така структура буде більш розгалуженою з врахуванням необхідності охопити усі об'єкти управлінського обліку підприємства.

Вказані стандарти пропонуємо відносити до організації бухгалтерського обліку на підприємстві і надати рекомендований характер [1 р. III. ст.8]. Це дозволить визначити центри відповідальності, дотичні до стану, обсягів та термінів погашення дебіторської заборгованості, встановити градацію між обмеженням щодо реалізації товарів певним групам покупців та заохоченням для дисциплінованих контрагентів, навести етапи формування, документальне забезпечення та реєстри управлінського обліку дебіторської заборгованості. Це деталізує необхідність додаткової роботи з вказаним активом; акцентує відповідальність за його створення у відповідному співвідношенні до оборотних активів; підвищить загальну якість активів підприємства.

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи дослідження організації обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством підкреслимо необхідність внутрішнього забезпечення регулюючими та узагальнюючими документами. Деталізацію вимог щодо підготовки інформації про управління дебіторською заборгованістю на підприємстві рекомендуємо забезпечити створенням внутрішнього стандарту управлінського обліку дебіторської заборгованості, бюджетного регламенту, бюджету дебіторської заборгованості на рік і місяць, платіжного календаря.

Крім того організація обліку в управлінні дебіторською заборгованістю вимагає розробки не тільки «Наказу про облікову політику підприємства», де окреслюються обрані методологічні засади фінансового обліку дебіторської заборгованості, а і «Наказу про систему управлінського обліку підприємства» де необхідно вказати розроблені нормативні акти, первинні документи та реєстри управлінського обліку дебіторської заборгованості підприємства. Втілення пропозиції щодо організації управлінського обліку дебіторської заборгованості у практичну діяльність підприємств оптової торгівлі дозволить розділити цю сферу на етапи, що полегшить відстеження необхідності у нарощуванні або зменшенні її обсягів, термінів погашення, строків розрахунку, додаткової роботи з контрагентами, потреби звертатись до судових органів або підприємств-аутсорсерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України зі змінами та доповненнями, режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України": Наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 року № 635; режим доступу: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id
3. Алчерч Алан. Управленческий учет: принципы и практика.: пер. с англ. / Под.ред. Я. В. Соколова, И. А. Сирновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 952 с.
4. Буряк І. О. Облікова політика, як складова організації обліку за розрахунками / І. О. Буряк // Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2015. С. 214-217

5. Васюк Н. В. Методологія організації управлінського обліку на підприємстві. / Н. В. Васюк // Вісник соціально-економічних досліджень, 2013 рік, випуск 1 (48). с. 40-45
6. Голов С. Ф. Управлінський облік : підруч. / С. Ф. Голов. – К. : Лібра, 2003. – 704 с.
7. Кияшко О. М. Організація управлінського обліку дебіторської заборгованості. / О. М. Кияшко// FROM THE BALTIC TO THE BLACK SEA: THE FORMATION OF MODERN ECONOMIC AREA. BALTIC RESEARCH INSTITUTE OF TRANSFORMATION ECONOMIC AREA, RIGA 2017, с. 139-141.
8. Ж. В. Кудрицька. Методологічні підходи до вирішення проблем організації обліку та внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами//режим доступу <https://www.google.com.ua/search?q=%D0%BA%D1%83%D0%B4%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%2C+%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0&oq=%D0%BA%D1%83%D0%B4%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%2C+%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0&aqs=chrome..69i57j6152j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
9. Левченко З. М. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами. / З. М. Левченко // ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО - 2017. - № 9, с.1167- 1171
10. Пономаренко Н. М. Організація обліку дебіторської заборгованості: управлінські та методичні засади. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 12. Частина 3. с. 203-206, 2015р.
11. Сльозко Т. М., Мазіна О. І. Організація обліку: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. М. Сльозко, О. І. Мазіна. – К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2014.-367
12. Сопко В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу : підруч. / В. Сопко, В. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2000. – 260 с.
13. Супрунова І. В. Особливості організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості / І. В. Супрунова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012 р. Вип. 2 (23). С. 357-360.
14. Нападівська Л. В. Управлінський облік : підруч. для вузів / Л. В. . – 2-ге вид., доопр. та доповн. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 648 с.